

ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Askeri Üs Politikasında Değişimin Türkiye'ye Etkileri ve İncirlik Üssünün Geleceği

The Effects of the Change in the U.S. Military Base Policy in the Post-Cold War Period on Türkiye and the Future of Incirlik Base

Oktay BİNGÖL

Prof. Dr., İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler (İng.)
Bölümü, ORCID: 0000-0002-4794-5656, e-mail: oktaybingol@arel.edu.tr

Öz

Bu makalede İncirlik'in Türkiye-ABD ilişkilerindeki tarihsel konumu irdelenmekte, günümüzde ABD için değeri sorgulanmakta ve ABD'nin Üsse alternatif arayışları değerlendirilmektedir. Makalede; (1) ABD'nin denizaşırı üs politikası nasıl bir seyir izlemiş ve değişimde hangi faktörler etkili olmuştur? (2) ABD açısından İncirlik'in dönemsel değeri nasıl tanımlanabilir? ABD için Orta Doğu'da İncirlik'e alternatif üsler mevcut mudur? (3) ABD'nin İncirlik'in geleceği ile ilgili muhtemel hareket tarzları nelerdir? şeklinde ifade edilen üç araştırma sorusunun yanıtları aranmaktadır. ABD'nin denizaşırı üsleriyle ilişkili kavramsal tartışma ve tarihsel sürecin incelenmesiyle başlayan makale Türkiye'deki ABD üsleri ve İncirlik'in Soğuk Savaş boyunca ve Soğuk Savaş sonrasındaki konumunun analiziyle devam etmektedir. Son bölümde ise İncirlik'e alternatif olarak kullanabileceği üsler tespit edilerek ABD'nin muhtemel seçenekleri tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-ABD ilişkileri, Denizaşırı üs, İncirlik, Soğuk Savaş, NATO

Abstract

In this article, Incirlik's historical position in Türkiye-US relations is examined, its value for the US today is questioned, and the US's search for alternatives is evaluated. In the article, the research questions such as (1) What course did the US's overseas base policy follow, and what factors were effective in the change? (2) How can the periodic value of Incirlik be defined for the US, are there alternative bases to Incirlik in the Middle East for the US? (3) What are the possible courses of action of the USA regarding the future of Incirlik? are to be answered. The article begins with a conceptual discussion and examination of the historical process related to the US overseas bases and continues with the analysis of the US bases in Türkiye and the location of Incirlik during and after the Cold War. In the last part, the bases that can be used as alternatives to Incirlik are identified and possible options for the USA are discussed.

Keywords: Türkiye-US relations, Overseas base, Incirlik, Cold War, NATO

Makale Türü / Article Type Araştırma Makalesi / Research Article	Başvuru Tarihi / Submitted 12.03.2024	Kabul Tarihi / Accepted 29.04.2024
Bu makaleye atf için / To cite this article Bingöl, O. (2024). ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Askeri Üs Politikasında Değişimin Türkiye'ye Etkileri ve İncirlik Üssünün Geleceği. <i>Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi</i> , 8(1), 29-53.		

Giriş

Askeri kuvvetlerin ülke dışında üslerde konuşlanmasının ilk örnekleri Yunan şehir devletlerinin genişlemesinde görülür. Venedik ve Cenevizliler'de başlayan yabancı üs edinme çabaları sonraki asırlarda İspanyol ve Portekiz sömürgeciliği ile sürmüş, ilerleyen dönemlerde Hollanda, Belçika, Fransa, İtalya ve en önemlisi Britanya İmparatorluğu, güçlerini ve nüfuzlarını pekiştirmek ve çıkarlarını güvence altına almak için deniz aşırı ülkelerde ticaret karakolları ve üsler kurmuştur. Soğuk Savaş döneminde üsler Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve onların askeri ittifakları tarafından karşılıklı olarak kullanılmıştır. Taraflar birbirlerini çevrelemek ve caydırmak için ileri üslerini Avrupa'nın merkezinde yoğunlaştırırken, küresel amaçlarına hizmet edebilecek veya bölgesel çatışmalarda avantaj sağlayabilecek Avrupa dışı üsler için de rekabet etmiştir.

Soğuk Savaş sona erdiğinde Rusya ve ABD; Orta Asya, Güney Kafkasya ve Doğu Avrupa'da karşılıklı dengeleme hamlelerine devam etmiştir. Bununla birlikte ABD'nin üs politikası, devlet dışı tehditler dahil yeni tehditlere karşı yürütülen geniş küresel kampanyasının gerekleriyle, Afganistan ve Irak'taki operasyonlarının dinamikleriyle ve yükselen güçleri dengeleme ihtiyacıyla dönüşüme uğramıştır. Rusya ise kendi toprakları etrafında bir savunma kordonu oluşturmak ve az sayıda müttefikleriyle sıkı bir iş birliğini sağlamak için içeriye doğru çekilmiştir.

ABD İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında küresel bir güç haline dönüşürken, nükleer ve konvansiyonel caydırıcılığının, askeri güç yansıtma ve siyasi etki uygulama yeteneğinin ana bileşenlerinden biri olarak deniz aşırı askeri üsleri görmüş, dönemsel olarak ortaya çıkan iç ve dış siyasi gelişmelere ve jeopolitik rekabete uygun olarak üs politikasını gözden geçirmiştir. Gözden geçirmede bazı üsler kapanırken yenileri açılmıştır. Bu tür kararlarda fayda-maliyet analizleri, askeri-teknolojik ilerleme, diğer ülkelerde ABD askeri varlığına karşı artan direnç ve müttefiklerin gelişen kapasiteleri de etkili olmuştur.

ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki üs politikasında Türkiye'deki üsleri önemli bir yer tutmuş, üslerin içinde İncirlik ayrı değer taşımıştır. Türkiye-ABD ve Türkiye-NATO ilişkilerinde değer ifade eden İncirlik, Soğuk Savaş süresince ve sonrasında Afganistan ve Irak krizlerinde önemini korumuştur. Bununla birlikte, 2010 sonrası dönemde ikili ilişkilerde dalgalanma ve bozulma yaşanırken İncirlik varlık nedeni ile tartışmaların odağında yer almaktadır. Türkiye'de siyasi-askerî karar vericilerin ve kamuoyunun dikkate değer bir bölümü, İncirlik'in ABD için hâlâ hayati öneme sahip olduğunu kabul ederek, ikili ilişkilerin sorunlu alanlarında koz olarak kullanılması, hatta bu kapsamda Üssün ABD kullanımına tamamen kapatılması gerektiğine inanmaktadır. Benzer tartışmalar ABD çevrelerinde de süregelmekte ve çeşitli seçenekler analiz edilmektedir.

Bu makalede İncirlik'in Türkiye-ABD ilişkilerindeki tarihsel konumu irdelenmekte, günümüzde ABD için değeri sorgulanmakta ve ABD'nin alternatif arayışları değerlendirilmektedir. Makale İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden başlayarak günümüze kadar uzanan yaklaşık 80 yıllık dönemi kapsamaktadır. Makalede; (1) ABD'nin deniz aşırı üs politikası nasıl bir seyir izlemiş ve değişimde hangi faktörler etkili olmuştur, (2) ABD açısından İncirlik'in dönemsel değeri nasıl tanımlanabilir, ABD için Orta Doğu'da İncirlik'e alternatif üsler mevcut mudur, (3) ABD'nin İncirlik'in geleceği

ile ilgili muhtemel hareket tarzları nelerdir? şeklinde ifade edilen üç araştırma sorusunun yanıtları aranmaktadır.

ABD'nin denizaşırı üsleriyle ilişkili kavramsal tartışma ve tarihsel sürecin incelenmesiyle başlayan makale Türkiye'deki ABD üsleri ve İncirlik'in Soğuk Savaş boyunca ve Soğuk Savaş sonrasındaki konumunun analiziyle devam etmektedir. Müteakiben ABD-Türkiye ilişkilerinde değişimin içinde İncirlik'in yeri ayrı bir bölümde ele alınmaktadır. Bölüm içinde ABD'nin Orta Doğu'da kullandığı üsler ve tesislerin değeri İncirlik'e alternatif arayışları bağlamında irdelenmektedir. Makalenin son bölümünde İncirlik'e alternatif olarak kullanılabileceği üsler tespit edilerek ABD'nin muhtemel seçenekleri tartışılmaktadır.

ABD'nin Denizaşırı Üsleri: Konsept ve Tarihsel Süreç

ABD kaynaklarında 'üs' terimi, operasyonların başlatıldığı veya desteklendiği tesislerin bulunduğu bir alan veya konum için kullanılır (ABD Savunma Bakanlığı, 2024). Üs terimi, kullanıcı için alanın hem içindeki erişimi hem de alandan faydalanarak etrafına erişime imkân vermeyi ifade eder. Diğer bir şekilde "yabancı üs (foreign base)", kullanıcı devletin erişiminin anlaşmalar yoluyla düzenlendiği bir tesis olarak tanımlanmaktadır (Harkavy, 1989 :7-8). Üsler, kullanan ülke açısından toprakları dışında rakip devletlere veya jeopolitik ilgi alanlarına yakın, askeri personel veya teçhizatın konuşlandırıldığı ve depolandığı ileri harekât bölgesini ifade eder. Bu şekilde krizlere kısa sürede müdahale ve stratejik caydırma mümkün olur. ABD kaynaklarında 'yabancı üs' ve 'denizaşırı üs' aynı anlamda kullanılır.

Yabancı üsler askeri olduğu kadar ekonomik, jeopolitik ve kültürel amaçlarla edinilir ve aynı şekilde çok boyutlu etkiler ortaya çıkarır. Bu itibarla yabancı üsler, devletlerin siyasi, askeri, ekonomik ve diğer çıkarlarına geniş bir yelpazede hitap eden yerleşik bir güç projeksiyonu aracıdır (Zdzislaw, 2007:2). ABD'nin yabancı üsleri bu amaçlara hizmet etmekle birlikte, aynı zamanda ev sahibi ülkeler için ABD gücünün, kimliğinin ve diplomasisinin somut kurumları ve cisimleşmiş örnekleridir. Yabancı ülkelerde Amerikan ilçelerine benzeyen büyük garnizon kasabalarından küçük ve sembolik yerlere kadar denizaşırı ABD birliklerinin ve tesislerinin fiziksel varlığı, ABD'nin küresel gücünü günün her saati gösteren sembollerdir. Ev sahibi ülkeler üs verirken iç egemenliklerinin bir kısmından vazgeçerek, ABD ile stratejik ilişki yürüttüklerini gösterip stratejik avantaj sağlamayı amaçlamıştır (Cooley, 2008).

Yapılan araştırmalarda içinde kara unsurlarının bulunduğu sabit üslerin, mobil üslerle ve rotasyonel kuvvetlerin varlığına göre çok daha fazla caydırıcı olduğu tespit edilmiştir. Sabit üsler kriz bölgelerine erişime imkân veren kritik yerlerde, müttefik ülkenin yakınında ve toprağında konuşlandırıldığında genel olarak caydırıcı etkileri artmaktadır. Mobil üsler ve hareketli kuvvetler uzun vadeli ABD taahhüdünü temsil etmediğinden caydırıcı etkisi azalmaktadır (Frederick v.d., 2020:xv). Bu tespitler, ABD'nin her dönemde sabit üsleri belli oranda muhafaza etmeye çalışmasını bir boyutuyla açıklamaktadır.

Avrupalı sömürgeci ülkeler gibi uzun bir sömürge geçmişi olmayan ABD için yabancı üsler temel olarak 20. yüzyılın olgusudur. ABD, İspanyol-Amerikan Savaşı'ndan sonra Guam, Filipinler ve Wake Adası (1899'da ilhak edildi) gibi Pasifik bölgelerinde kalıcı

askeri ileri karakollar (Ross, 2002) kurmakla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'na kadar temel olarak 'yalnızcılık politikası' izlediği için yabancı üslere sahip olmadı. Ağustos 1940'ta Birleşik Krallık'tan Kuzey Atlantik ve Karayipler'deki sekiz tesis 99 yıllığına kiralandı (Stevenson, 2022:14). İkinci Dünya Savaşı'nın ilerleyen yıllarında ABD denizaşırı üslerinin sayısı binli rakamlara ulaşmıştı. Bunların çoğu İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde kapatılmış olmakla birlikte 1946'da 1.139 üs bulunuyordu (Blaker, 1990). Soğuk Savaş başladığında üs sayıları tekrar artmaya başlamıştı. ABD, Soğuk Savaş yıllarında Asya, Avrupa ve Orta Doğu'da çok sayıda askeri kuvvet bulundurdu. Avrupa devletlerinin Sovyetlerden ve Varşova Paktı'ndan algıladığı büyük tehdit ABD asker sayısının 1950-1963 arasında 300.000'in üzerine çıkmasına gerekçe sağladı. 1950-1960 yıllarında ABD'nin aktif kuvvetlerinin dörtte birinden fazlası başta Avrupa ve Doğu Asya olmak üzere yurtdışında görev yapıyordu (Lachowski, 2007:5). 1960'ların başında ABD yönetimleri üslerin yeniden düzenlenmesini tartışmaya başlamıştı. Başkan John F. Kennedy ABD'nin üs politikasının gözden geçirilmesi sürecini başlattı ve 1960'ların sonlarında bazı üsler kapatıldı. Asker sayısı da azalmakla birlikte Soğuk Savaş sonuna kadar ortalama 250.000 ABD askeri Avrupa'da konuşlandı (Stevenson, 2022:14). Asya-Pasifik bölgesinde ise Kore ve Vietnam savaşları için gönderilen kuvvetler hariç olmak üzere, ABD'nin üslerinde asker sayısı Soğuk Savaş sonuna kadar ortalama 100.000 civarındaydı. Orta Doğu'ya gelince durum daha farklıdır. "Orta Doğu'da ABD kuvvetlerinin yıllık ortalama sayısı 1950-63'te 22.517'den 1974-80'de 8.379'a düştü ve 1981-92'de 12.827'ye sabitlendi" (Kane, 2016). ABD askeri üslerinin sayısı Soğuk Savaş dönemi içinde değişmekle birlikte Soğuk Savaş sonlanmadan önce 1.600 idi (Vine, 2015a).

ABD'nin farklı dönemlerde denizaşırı üslerini gözden geçirmesine, yabancı üsleri korumanın yüksek maliyeti, bazı üsleri gereksiz kılan askeri-teknolojik ilerleme, bazılarında ABD askeri varlığına karşı artan direnç ve ulusal egemenlik konusunda kamuoyunun kaygısı, müttefiklerin ve dost hükümetlerin gelişmiş yetenekleri ve değişen siyasi ortam katkıda bulunmuştur (Suter, 1983).

Soğuk Savaş'ın ve 1991 Körfez Savaşı'nın sona ermesinin ardından ABD, kuvvet yapısını gözden geçirirken denizaşırı üslerini de mercek altına aldı. Yabancı askeri tesislerin yaklaşık yüzde 60'ı kapatıldı. Üslerden 300.000 civarında asker geri çekildi. Geri dönen askerlerin önemli bir kısmı Almanya'dan çekildi (Jones, 2004). Aynı yıllarda ABD, ev sahibi ülke hükümetlerinin talebi üzerine Filipinler'deki Subic Bay Deniz Üssü, Clark Hava Üssü, Torrejón Hava Üssü ile İspanya ve Panama'da üslerin bulunduğu çeşitli askeri tesislerinin bir kısmını kapattı (Vine, 2015b; Joyce, 2005:63). Bu değişiklikler 2000'lerin başına kadar devam etti.

George W. Bush yönetiminde 2001'den başlayarak ABD denizaşırı üslerin durumu değişen stratejik ortam ve sahip olunan yeni teknolojik kapasite dikkate alınarak kapsamlı bir gözden geçirmeye tabii tutuldu (US Department of Defense, 2004). Bu süreçte, yurt dışındaki ABD kuvvetlerinin konuş yerlerinin yeniden düzenlenmesi ve kuvvet azaltılması birlikte yürütüldü. Yeniden düzenleme ihtiyacının ortaya çıkmasında dört faktör önemlidir; 1) Gelecekteki krizlerin ve çatışmaların belirsizliğine bağlı olarak askeri kuvvetlerin esnek kullanımına imkan verecek konuşlanma ihtiyacı, 2) Üs altyapısının çok büyük, maliyetli ve hantal hale gelmesi ve aşırı genişleyen ABD kuvvetlerinin yurtdışındaki varlıklarının azaltılması gereği, 3) Avrupa'daki silahlı kuvvetlerin, Asya

veya Afrika'daki mevcut ve öngörülen çatışmalardan uzak olması nedeniyle yer ve sayılarının düzenlenmesi zorunluluğu, 4) ABD askeri personelinin güvenliğini artırma, yerel halkla sürtüşmeyi önleme ve askeri personelin yaşam kalitesini iyileştirme gerekliliği (US Congressional Budget Office, 2004).

Bu faktörler arasında, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve 2000'li yıllarda Asya-Pasifik bölgesinin yeni yükselen güçler ve jeopolitik gerilimler nedeniyle öncelik alması da dikkat çekicidir. ABD jeopolitik ağırlık merkezini bu bölgeye yöneltmeye başlamış ve 2010'dan sonra Orta Doğu'dan da kuvvet azaltarak çabalarını artırmıştır.

2004 yılına gelindiğinde ABD'nin 2004'teki denizasıırı üsleri, askeri gücü hızlı bir şekilde harekete geçirme ve ileri harekât üslerini rotasyonel kuvvetlerle kullanmaya dayanıyordu. Kuvvetler ve denizasıırı operasyon üsleri, stratejik hava ve deniz nakliyat vasıtalarının sınırlamalarını telafi edecek şekilde konuşlandırılmıştı. Bu dönemde ABD denizasıırı üsleri; ana operasyon üsleri, ileri operasyon üsleri ve acil durum tesisleri olarak üç kategoride sıralandı (Global Security, 2024a). Ana operasyon üsler, Amerikan askeri birliklerinin Almanya'daki Ramstein Hava Üssü veya Okinawa'daki Kadena Hava Üssü gibi ABD ordusu tarafından kontrol edilen ve güvenliği sağlanan tesislerde kalıcı olarak konuşlandırıldığı donanımlı üslerdi. İleri operasyon üsleri ise nispeten küçük bir ABD destek varlığını barındıran ve geçici konuşlandırma veya eğitim için kullanılan üslerdi. Acil durum tesisleri asgari düzeyde yer kaplayan ve kontrol düzeyi içeren, kullanımı esas olarak beklenmedik durumlar için tasarlanan tesislerdi. Son iki tür, büyük üslere göre daha düşük maliyetlidir, daha fazla stratejik ve operasyonel esnekliğe izin verir ve düşük görünürlükten dolayı daha az siyasi gerilime neden olur.

ABD Savunma Bakanlığının verilerine göre Eylül 2005'te ABD'nin, yabancı ülkelerde 15'i büyük, 19'u orta ölçekli askeri üs olmak üzere 766 tesisi bulunuyordu (US Department of Defense, 2006). Bu sayılara Afganistan, Pakistan, Irak, İsrail, Kosova, Kuveyt ve Kırgızistan gibi yerlerdeki çok sayıda tesis dahil değildi. ABD'nin Birleşik Krallık'taki askeri ve istihbarat tesisleri de dahil edilmemişti. Dolayısıyla bazı tahminler, diğer ülkelerdeki ayrı ABD tesislerinin sayısını 1.000 (Johnson, 2004) civarında gösteriyordu. Küresel Duruş İncelemesinin tavsiyeleri nedeniyle 2002-2014'te Avrupa ve Asya'daki ortalama ABD birliklerinin sayısı, 1993-2001'e kıyasla sırasıyla yaklaşık yüzde 30 ve yüzde 13 oranında düşmüştür. Bununla birlikte El Kaide'nin 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılarından sonra Irak ve Afganistan'a asker konuşlandırma nedeniyle; Asya'daki asker sayısı 2007'de 321.570'e ulaşmıştır (Kane, 2016:5). ABD'nin üslerindeki azalma ile özellikle Asya'daki asker sayısındaki azalma arasında her dönem doğrusal bir ilişki olmamıştır. Afganistan ve Irak'ta başlayan askeri hareketin yıllar içinde farklılaşan ihtiyaçları asker sayılarını değiştirmiştir.

ABD'nin yabancı üslerin sayısını azaltmasında savunma sanayi teknolojisindeki ilerlemelerin ve daha gelişmiş silah sistemleri ve platformların etkisi de önemlidir. Örneğin 2014 yılında iki B-1B Lancer bombardıman uçağı, Guam yakınlarındaki hedefleri vurmak için Kaliforniya'daki Ellsworth Hava Kuvvetleri Üssü'nden aralıksız gidiş-dönüş uçarak 30 saatte 20.000 kilometreden fazla yol kat ettiği (Rojas, 2014) dikkate alınırca üslere duyulan ihtiyacın azalmasının nedenlerinden biri anlaşılabilir. Bununla birlikte kıtalararası insanlı uçaklar için üs ile hedef arasındaki yaklaşık 17 saatlik süre, hedef bölgesine yakın üslerden kalkan uçakların vereceğı yanıtta önemli ölçüde

daha uzundur. Zamanla hipersonik konvansiyonel silahların aradaki açığı kapatabileceği düşünülmektedir. Bu noktada hipersonik silah edinmenin güvenlik ikilemini tetikleyerek stratejik istikrarı kötüleştirebileceği de dikkate alınmalıdır (Wilkening, 2019). Dikkate alınması gereken bir nokta da ABD'nin olası kriz bölgelerinde hava ve deniz unsurlarına ilaveten bir ölçüde kara unsurlarına ihtiyaç duyacağı gerçeğidir. Bu nedenle teknolojinin sağladığı imkanlara karşın ilgi alanlarındaki bölgelerde üslerinde askeri varlığın bulundurulması önemli bir güvence unsurudur. ABD'nin stratejik nakliye kabiliyetinin artması da kara unsurlarını konuşlandırma ve rotasyona tabi tutma imkanı sağlamış ve güvencenin gerçekleştirilmesini mümkün kılmıştır.

Türkiye'deki ABD Üsleri ve İncirlik

İkinci Dünya Savaşında tarafsızlık politikası uygulayan Türkiye, savaş boyunca SSCB'den Boğazlar bölgesinde Sovyet üsleri kurulması ve doğu sınırında tavizler verilmesi yönünde baskı görmüştü. Türkiye Sovyetlerin bu taleplerini son kez 1946'da reddetti (Cooley, 2008:101). Sovyetlerden algılanan tehdit ve ABD'nin Avrupa'da Marshall ve Truman doktrinleri ile etkili olması, devamında NATO'nun kurulması Türkiye'yi hızla ABD liderliğindeki Avrupa-Atlantik sistemine dahil etmeye başladı. Türkiye NATO'ya kurulduğu 1949'dan itibaren üye olmayı amaçladı ve Şubat 1952'de Yunanistan ile birlikte NATO'ya kabul edildi. NATO üyeliği ABD'nin Türkiye topraklarında çeşitli askeri tesisler içeren geniş bir ağ kurmasının önünü açtı.

ABD ile Türkiye arasında kapsamlı güvenlik anlaşması 1951 yılında görüşmeleri tamamlanan Ortak Güvenlik Anlaşmasıdır (Bölme, 2007:85). Bu anlaşma sonrası Türkiye ABD'nin isteği üzerine askerlerinin Türkiye'de yargı muafiyetini içeren NATO Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmasını (Status of Forces Agreement (SOFA) 1952'de imzalamıştır (TIAS 2621, 1952: 4660). Her iki anlaşma 1954'te TBMM'de onaylanmıştır. Aynı yıl ülkeler arasında Tesisler Anlaşması imzalanarak ABD'nin Türkiye'de askerî ve sivil tesisler kurmasına izin verilmiştir (Armaoğlu, 1991: 277). İnşaatında 1951'de başlanan İncirlik Üssü, Aralık 1954'te Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Amerikan Hava Kuvvetleri'nin hizmetinde ortak kullanıma açılmıştır (Yeni Şafak, 2021). ABD, Tesisler Anlaşmasına dayanarak İncirlik'e ilaveten zaman içerisinde Türkiye'de çok sayıda askerî ve sivil tesis kurmuştur. Bunlara istihbarat toplamak ve Sovyet füze ve nükleer testlerini izlemek için Karadeniz kıyıları boyunca -Marmara, Karamürsel, Samsun ve Sinop'ta- erken uyarı radar mevzileri ve tesisleri de eklenmiştir (Harris, 1972:56). ABD Ordusunun Türkiye topraklarındaki varlığı yıllar içinde artmış ve faaliyetleri yoğunlaşmıştır. Aynı dönemlerde ABD tarafından inşa edilen İncirlik Üssü'nün Türk Hava Kuvvetleri tarafından da kullanılması ile komuta kontrol ve lojistik boyutlarını da belirleyen anlaşma imzalanarak, Üs ABD ve Türk askerleri tarafından paylaşılmaya başlanmıştır (U.S. Department of State, 1968: 3354).

Diğer taraftan ABD, 1959-65 yılları arasında Türkiye'ye nükleer silahlar (atma vasıtaları ve nükleer mühimmat) konuşlandırmıştır. Türkiye'deki nükleer atma vasıtaları; Honest John roketleri, İzmir kenti yakınlarındaki Çiğli'de konuşlandırılmış 15 adet Jüpiter sınıfı orta menzilli balistik füze, 203 mm çaplı obüsler ve nükleer bomba atabilen uçaklardır. Nükleer mühimmat ise roketler ve obüslerden atılan nükleer başlıklı mermiler ile uçaklardan atılan bombalardır (ATSD-AE AND CG W4, 1978; İzmir, 2017:179).

ABD, Sovyetler Birliği ile yaşadığı Küba Krizinin (1962) ardından 1963'te Türkiye'deki Jüpiter füzelerini kaldırmıştır. Türkiye'deki diğer atma vasıtaları ve taktik nükleer silahlar olarak adlandırılan bombalar kalmıştır. Taktik nükleer silahların kullanım konsepti ise Türkiye'ye yönelik büyük çaplı bir Sovyet işgalinde NATO takviyeleri ulaşana kadar zaman kazanmaktı (Stein, 2016). Bu nükleer silahların Türkiye toprakları dahilinde kullanılması anlamına da geliyordu. Bu noktada, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ABD'nin Avrupa'daki nükleer silahları azalttığını, Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve Türkiye'de sınırlı sayıda B-61 nükleer bombalar bıraktığını (Sauer ve Van Der Zwaan, 2011:6-27) belirtmek gerekir. Açık kaynaklarda Türkiye'de İncirlik'te 50 civarında B-61 bulunduğu ifade edilmektedir (BBC Türkçe, 2017a). Bu bombaların ABD uçakları tarafından atılması planlanmıştır. Ancak günümüzde bu tür uçakları kullanmak için eğitilmiş ABD pilotlarının İncirlik'te daimî olarak bulunmadığı, bir zamanlar sertifikalı Türk pilotlarının artık mevcut olmadığı iddia edilmektedir (Bell ve Loehrike, 2009).

1950-1960'lı yıllarda ABD ile Türkiye arasında imzalanan bir dizi yardım anlaşması ve değişim programları temel anlaşmaları tamamlamıştır. Türkiye'ye yardımların koordinasyonu için Ortak Amerikan Askeri Misyonu (JAMMAT) (daha sonra Türkiye'ye Yardım için Birleşik ABD Askeri Misyonu veya JUSMAT programı olarak yeniden adlandırıldı) aracılığıyla ordular arası güçlü bağlantılar ve eğitimler gerçekleştirilmiş, bu eğitimlere Türk subayları katılmıştır (Cooley, 2008:104). Diğer taraftan ABD yardımları ülkenin gelişmemiş otoyol sistemi de dahil olmak üzere, güvenlikle ilgili sonuçları olan çeşitli altyapı iyileştirmelerini hedef almıştır. 1950-60 arasında gerçekleşen geniş yelpazedeki yardım programları, Türkiye'de iktidardaki Demokrat Parti'nin (DP) iç siyasi amaçlarına da hizmet ediyordu. DP'nin on yıl boyunca ABD yardım programlarından siyasi amaçları için faydalandığı ve yardımları himayeci ve kayırmacı ilişkileri kapsamında ve oy tabanını güçlendirmek için kullandığı öne sürülmüştür (Sunar ve Sayari. 1986:173). ABD yardımlarının bu şekilde amaç dışı kullanımı ABD medyasında da eleştirilere neden olmuştur (Cooley, 2008).

ABD Soğuk Savaş süresince Sovyetler Birliği'ne ilişkin istihbaratın önemli bölümünü Türkiye'deki tesislerinden elde ediyordu. Türkiye'nin ittifaka en somut katkısını da bu oluşturuyordu. ABD, Soğuk Savaş'ın şiddetli döneminde Sovyet toprakları üzerinde keşif uçuşları yapmak için U-2 uçaklarını İncirlik'e konuşlandırmıştır. U-2'lerle çok sayıda keşif uçuşu icra edilmiş, ancak 1 Mayıs 1960'da bir U-2'nin Sovyetler tarafından düşürülmesiyle çıkan krizin ardından İncirlik'ten U-2 keşif uçuşları sonlandırılmıştır (Özgül, 2017). Aynı dönemde ABD İncirlik'e rotasyonel bazda av bombardıman filoları konuşlandırmış, 1958 Lübnan krizi esnasında İncirlik'ten kalkan ABD uçakları kuvvet gösterisi yapmış, keşif görevleri icra etmiş ve propaganda amaçlı broşürler atmıştır (U.S. Air Force, 39th Air Base Wing Historian, 2013). Bu tür faaliyetlerde Türkiye'den izin alınmamıştır. Bu dönemde ayrıca 5.000 Amerikan deniz piyadesi İncirlik'te konuşlandırılmıştır.

Türkiye'de 1960'lı yıllar, ülkenin ABD ile ilişkilerinin tartışıldığı bir döneme ve siyasi çalkantılara tanık olmuştur. Üslerle ilgili 1958 Lübnan Krizinde Türkiye'nin bilgisi dışında İncirlik'in kullanılması, U-2 olayı, Küba Füze krizi, 1964'te ABD Başkanı Johnson'un mektubu, 1965'te İncirlik'te konuşlu ABD keşif uçağının Karadeniz'de Sovyet sınırlarına yakın düşmesi ve ABD arama kurtarma gemisine müdahale için Türkiye'nin izin vermemesi gibi bir dizi olay ve skandal bağlamında Türkiye'nin askeri

üsler üzerinde tam egemenlik sahibi olmadığı tartışılması Türk kamuoyunda karşılık bulmuş ve ABD varlığını iç siyasi gündemin üst sıralarına taşımıştır (Holmes, 2014). 1960'daki askeri darbe sonrası hızlı bir şekilde 1961'de demokrasiye dönülmesi ve demokratikleşme, sol parti ve sendikaların, milliyetçi, aşırı sağ partilerin ve İslami grupların büyümesini ve politik olarak daha aktif ortamı beraberinde getirmiştir. Yaşanan tartışmalar üslerle ilgili anlaşmanın revizyonu yönünde talepleri artırmıştır. Yapılan görüşmeler sonunda 1969 yılında Savunma ve İş Birliği Anlaşması (Defence and Cooperation Agreement-DCA) imzalanmıştır (Oran, 2001:697). DCA, önceki resmi ve gayri resmi nitelikte olan elliden fazla anlaşmanın yerini alarak Türk hükümetine tüm tesisleri denetleme hakkı vermiştir. İncirlik'in kullanımı NATO amaçları ve görevleriyle sınırlandırılmıştır (Bölme, 2007: 85).

1970'lerde ABD-Türkiye ilişkilerini etkileyen önemli gelişmelerin başında Kıbrıs sorunu geliyordu. Kıbrıs'taki gelişmeler üzerine Türkiye, katliamlara maruz kalan Kıbrıs Türklerini içinde buldukları zor durumdan kurtarmak ve Ada'ya barış ve huzur getirmek amacıyla 20 Temmuz 1974'te Barış Harekatını icra ederek Ada'nın kuzey kesimini kontrol altına almıştır. Buna karşılık, ABD Kongresi Ekim 1974'te Türkiye'ye silah ambargosu kararı almış ancak ambargonun uygulanmasını müzakerelerin devamına izin vermek için Şubat 1975'e ertelemiştir (Sandars, 2000:276). Türkiye buna karşılık 1969 yılında imzalanan DCA'yı askıya alarak İncirlik'in NATO amaçları ile kullanımı hariç üslerdeki tüm ABD faaliyetlerini durdurmuştur (Cooley, 2008:117). İlerleyen dönemde ABD'nin ambargoyu kaldırması üzerine iki ülke arasında yeni bir anlaşma yapılması üzerine görüşmeler yürütülerek 1976'da dışişleri bakanları tarafından Savunma ve Ekonomik İş birliği Anlaşması (SEİA) imzalanmış ancak bu anlaşma ABD Kongresi tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmemiştir (Oran, 2001:709). Bu durum 1980 askeri darbesinin hemen öncesine kadar devam etmiş ve Anlaşma 29 Mart 1980 tarihinde imzalanmıştır.

SEİA (1980), günümüzde yürürlükte olan ve ikili ilişkilere temel teşkil eden anlaşmadır. Anlaşma görüşmeleri esnasında ABD'nin öncelikli amacı; 1974 öncesi koşullardan daha iyi şartlarla Türkiye'deki askerî üslere, istihbarat ve haberleşme tesislerine erişim sağlamak ve askerî varlık bulundurmaya garanti altına almaktır. SEİA ABD'nin askerî tesislerini kullanmasını NATO amaçlarıyla sınırlamakla birlikte bu durum ABD tarafından tatminkâr bulunmuştur (US General Comptroller Report, 1982). Egemenlik konularında ise üslerin Türk yargısı ve Türk güvenliği altında olduğu vurgulanmış ve ortak bir savunma destek komisyonu oluşturulmuştur (Cooley, 2008:118).

SEİA, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını desteklemeyi amaçlayan çerçeve bir anlaşma olup, üç ek anlaşmadan oluşmaktadır: 1) Savunma desteği, 2) Savunma sanayi iş birliği ve 3) Tesisler Anlaşması (US General Comptroller Report, 1982: i). Anlaşma İncirlik'i iki ülke arasında müşterek savunma tedbirleri için hava operasyon ve destek üssü olarak tanımlamaktadır. ABD uçakları NATO savunma planlarına destek kapsamında İncirlik'te konuşlanabilecektir (Agreement for Cooperation on Defense and Economy, 1980). Anlaşma ABD'ye kendi amaçları için askerî varlık bulundurma izni vermediği gibi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne NATO maksatları için ABD'nin üssü kullanıp kullanamayacağını belirleme yetkisi vermektedir. Diğer taraftan Türkiye üç gün ikaz süresi vererek ABD'nin üssü kullanmasını engelleyebilmektedir (Zanotti, 2015). Savunma desteği kapsamında ABD, TSK'nin muharebe gücünün modernize edilmesine

teçhizat ve eğitim desteği sağlama taahhüdünde bulunmaktadır. Bu maksatla ABD-Türkiye Müşterek Savunma Destek Komisyonu kurulmuştur. Savunma sanayi iş birliği kapsamında ABD ve Türkiye'nin müşterek üretimi ve teknoloji transferi amaçlanmıştır.

Tesisler Anlaşmasında ise ABD'ye hava alanları, deniz limanları ve Türkiye'nin dört bir tarafında istihbarat/haberleşme merkezi olarak 27 tesis açma izni verilmiştir ((US General Comptroller Report, 1982:7). Bu kapsamda Sinop, Pirinçlik, İncirlik, Yamanlar/İzmir, Şahintepe/Gemlik, Elmadağ/Ankara, Karataş/Adana, Mahmurdağ/Samsun, Alemdağ/İstanbul ve Kürecik /Malatya, Belbaşı ve Kargaburun üs ve tesislerinde ABD'nin faaliyetlerine izin verilmiştir. İkinci maddede bu üs ve tesislerde her iki ülke personelinin ortak faaliyet göstereceği, ilgili hükümetlerle istişare sonrasında istihbaratların paylaşılacağı, üçüncü madde ile üs ve tesislere ABD'nin kendi kuvvetlerinin komutanını Türkiye'nin ise tesis komutanını atayacağı kararlaştırılmıştır. Dördüncü maddede üs ve tesislerde görevli personelin artışı Türk makamlarının iznine bağlanmıştır. Bunun yanı sıra diğer tamamlayıcı anlaşmalarla üs ve tesislerin kullanım yöntemleri belirlenmiştir (Kıyanç, 2020: 228).

İncirlik, ABD tarafından Soğuk Savaş sonrasında da yoğun olarak kullanılmaya devam edilmiştir. 1991 Körfez Savaşı'nda, NATO harekâtı olmamasına karşın, Türkiye ABD'ye İncirlik'i kullanma izni vermiştir (Haberman, 1991). Bu izin ile İncirlik'te bulunan 140 uçakla Irak'ın kuzeyindeki kara güçlerine destek verilmiştir. Kuzeyde yürütülen operasyonlar Irak'ın güçlerini kuzey ile güney arasında bölmeye neden olmuş ve Çöl Fırtınası harekâtında ABD'nin elini rahatlatmıştır (BBC Türkçe, 2017a). Körfez Savaşı'ndan sonra, Irak'ta icra edilen Huzur Harekâtı (Operation Provide Comfort) ve sonrasında Kuzey'den Keşif Harekâtı'nda (Operation Northern Watch) İncirlik'ten faydalanılmış (Operation Northern Watch, 2006), Irak'ın kuzeyinde uçuşa yasak bölge uygulamasını denetlemek için Üs kullanılmıştır. ABD tarafından 2001'de başlatılan ve 2021'de sonlanan Afganistan harekâtı sırasında İncirlik lojistik maksatlarla yoğun olarak kullanılmıştır. 1990'larda ABD'nin Irak'ın kuzeyinde uçuşa yasak bölge uygulamasını denetlemek için kullandığı üs, daha sonra Afganistan ve Irak savaşları için lojistik merkezi olarak işlev gördü.

ABD ile Türkiye arasında ilişkiler tarihinin en ciddi krizlerinden birisi 1 Mart 2003'te patlak vermiştir. Türkiye, ABD liderliğindeki koalisyona katılmamış ve askeri güç kullanımına izin veren bir BM kararı alınmasında ısrar etmiştir. ABD ordusu, Türkiye ile yaptığı görüşmelerde, Irak'a saldırı düzenlemek için Türk hava üslerinin ve Türk hava koridorunun kullanılmasını talep etmiştir. Heyetler arası görüşmelerde belirli konularda sağlanan uzlaşmaya binaen ABD kuvvetleri hazırlıklara başlamıştır. Ancak ABD'nin talepleri 1 Mart 2003'te TBMM'ye getirildiğinde kabul görmemiş ve Tezkere ile reddedilmiştir (Cloud, 2007). Müteakiben yaşanan kriz ABD'nin İncirlik'teki NATO hava üssünün gelecekteki statüsünü yeniden tanımlama çalışmalarına yeni boyut eklemiştir (CRS Report RL31794, 2003). Krizi süresince Mayıs 2003'e kadar İngiltere ve ABD, İncirlik hava üssünden 50 uçak ve 1400 personeli geri çekmişti ancak kullanmaya devam ediyordu.

ABD için, Türkiye'nin İncirlik hava üssü kolayca terk edilemeyecek özelliklere sahiptir. Üssün muhtemel kriz/çatışma bölgelerine yakınlığı, bölgesel operasyonlar için önemli bir hazırlık alanı olarak hizmet etmesini sağlayan geniş kapasitesi ve yıllar içinde

oluşturulmuş altyapı ve uçuş destek sistemleri onu ABD için değerli kılmaktaydı (Lachowski, 2007:30). Bununla birlikte ABD, Türkiye'nin uyguladığı operasyonel kısıtlamalardan, özellikle de İncirlik hava üssüne her uçak geldiğinde önceden iniş izni istenmesi gerekliliğinden, 48 F-16 savaş uçağının Almanya'nın Spangdahlem kentinden İncirlik'e konuşturulmasına izin verilmemesinden şikâyetçiydi. Bu tür sorunlara karşın İncirlik, 2004'ün başlarından 2010'a kadar on binlerce ABD askerlerinin görev değişimi için Irak'a gidiş-dönüş uçuşları için yoğun bir şekilde kullanıldı. 2008 yılına kadar ABD'nin Irak'a lojistik nakliyatının yüzde 74'ü İncirlik'ten yapılmış ve bu imkân ABD'ye yıllık 160 milyon dolar tasarruf sağlamıştır (Bölme, 2007:85). ABD 2011'de Irak'tan çekilirken de İncirlik'ten faydalanmıştır. İncirlik Ekim 2005'teki Güney Asya (Keşmir) depremi sonrasındaki yardım operasyonu ve Temmuz 2006'da Hizbullah ile İsrail arasındaki savaş sırasında ABD vatandaşlarının Lübnan'dan tahliyesi gibi insani operasyonlar için de kullanılmıştır (Habertürk, 2004). ABD, Afganistan hareketinin bir kısım lojistik desteği için İncirlik'ten yoğun şekilde faydalanmıştır.

ABD-Türkiye İlişkilerinde Değişim ve İncirlik Denklemi

2011'de başlayan Suriye iç savaşının başlarında ABD ve Türkiye birçok konuda benzer politikaları izleyerek iş birliği yapmalarına karşın bu ilişki IŞİD'in yükselişe geçmesi ve ABD'nin IŞİD'e karşı mücadeleyi önceliklendirilip yerel ortaklar arayışına girmesi ile bozulmaya başlamıştır. ABD, 2014 Ağustos ayında IŞİD'e karşı hava harekâtına başladığında İncirlik'i bu maksatla kullanmak istemiştir. Türkiye başlangıçta sadece üç silahsız insansız hava aracının (İHA) istihbarat, gözetleme ve keşif maksatlarıyla kullanımına izin verirken Mart 2015'te iki ABD silahlı İHA'sının kullanımına yeşil ışık yakmıştır (Erkus, 2015). Bu tür bir sınırlamanın ABD'nin ve Koalisyonun IŞİD operasyonlarını sekteye uğrattığı sıklıkla dile getirilmiştir (Mehta, 2014). Türkiye, IŞİD saldırılarının kendisine yönelmeye başlaması üzerine ABD uçaklarının İncirlik'ten hava saldırıları düzenlemesine 2015 Temmuz ayından sonra müsaade etmiştir (Sly ve DeYoung, 2015).

Türkiye, Rusya ile 2015 Ekim ayında Rus uçağının düşürülmesiyle başlayan krizin etkisiyle İncirlik'in kullanımında daha esnek yaklaşım sergilemiş ve ilerleyen dönemde İngiltere, Almanya, Danimarka, Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri de İncirlik'i kullanmaya başlamıştır. İncirlik'in artan oranda kullanılmasıyla birlikte Üssün Suriye'de IŞİD hedeflerine yakın olması nedeniyle ABD ve Koalisyon ülkelerinin IŞİD'e karşı icra ettiği hava harekâtı yüzde 30 oranında artmıştır (Tilghman, 2015). Diğer taraftan İncirlik'teki ABD asker sayısı da değişmiş ve 2015 başlarında 1.300 iken 2016 Temmuz ayında 3.000 civarına ulaşmıştır ((Tilghman, 2015).

Ancak ABD'nin İncirlik'in kullanımında Ağustos 2014'ten Temmuz 2015'e kadar yaşadığı kısıtlamalar resmi yetkililer ve çeşitli araştırma kuruluşlarının raporlarına yansımış ve Obama döneminde dillendirilen İncirlik'e alternatif arayışları hız kazanmıştır. Türkiye'de 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminde İncirlik'teki Türkiye'nin uçaklarının da darbeye kalkışanlar tarafından kullanılması, ABD'nin ve Avrupa ülkelerinin darbe girişiminin arkasında olduğu yönünde Türk yetkililerinin beyanları ile ABD yetkililerinin darbe girişimine yönelik çelişkili ve bir anlamda destekleyici açıklamaları ikili ilişkileri biraz daha kötüleştirmiştir. FETÖ elebaşı Gülén'in Türkiye'ye iadesi ile ABD'de gözaltına alınması taleplerinin olumlu bir karşılık

görmemesi, Rıza Zarrab'ın tutuklanması ve yürütülen davanın Türk yetkililerle ilişkilendirildiği iddiaları da kötüleşmeye katkı yapmıştır. 15 Temmuz FETÖ'cü darbe girişimini takip eden günlerde İncirlik'in kullanımına yönelik sınırlamalar tekrar gündeme gelmiş, Üssün önünde ABD karşıtı gösteriler de güven krizini derinleştirmiştir.

Bunlarla birlikte ve daha önemlisi, ABD'nin Türkiye'nin ısrarla karşı çıkmasını dikkate almaksızın Suriye'de PKK ile bağlantılı PYD/YPG'yi IŞİD'e karşı güvenilir yerel ortak olarak tanımlaması ve siyasi-askeri ilişkiye devam ederek bu örgütü IŞİD'e karşı mücadelede Türkiye'ye tercih etmesi güven krizini derinleştiren başlıca unsur olmuştur. ABD, 2016'da Suriye'de IŞİD kontrolündeki Rakka'yı kontrol etmeye yönelik operasyonda Türkiye'nin ısrarlı çabalarına karşın PYD/YPG ile operasyonel iş birliği yaparak onu ağır silahlarla donatmıştır (Orhan, 2016). ABD ayrıca Rusya ile uzlaşarak PYD/YPG'yi Türkiye'nin kara ve hava harekâtına karşı koruma altına almış, Fırat ve Dicle arasındaki Kobani-Kamışlı hattı Türkiye'nin hilafına bir çeşit 'de facto' güvenli bölge yapmıştır.

Bu gelişmelere karşı Türkiye'nin önemli kozu olarak kabul edilen İncirlik'in ABD kullanımına tamamen kapatılması konuşulurken ABD, alternatif üs arayışlarına hız vermiştir. İncirlik'in kullanımıyla ilgili gelişmeler sadece ABD ile sınırlı değildir. 2016-2017 döneminde, Almanya'nın milletvekillerinin İncirlik'teki askerlerini ziyaretlerine Türkiye tarafından izin verilmesinde kısıtlamalar varken iki ülke ilişkileri 2017'de bozuldukça İncirlik'in kullanımına yansımaları artmıştır. Alman vekillere İncirlik ve Konya'daki tesislere giriş izin verilmemesiyle Almanya hükümeti İncirlik'e alternatif arayışlarını açıklamış ve askeri kapasitesini Ürdün'e taşımaya karar vermiştir (BBC Türkçe, 2017b). Sonraki dönemde iki ülke arasındaki siyasi gerginlik dönemlerinde İncirlik'in kapatılması konusu Türk kamuoyunda taraftar bulmasına karşın resmi yetkililerce bu kapsamda bir süreç başlatılmamıştır.

Günümüzde Türkiye'deki ABD askerî varlığı; İzmir'de NATO Karargâhı, İstanbul'da NATO Kolordusu, İncirlik'te ABD askerî personel ve askerî kapasitesi ile Ankara'daki Savunma İş birliği Ofisi (ODC) personeli ve Malatya/Kürecik'teki NATO Füze Savunma Sistemi radar ve personelinden oluşmaktadır. Ayrıca, 2012'den itibaren Türkiye'ye NATO hava savunma desteği kapsamında ABD, İtalya, Hollanda, Belçika, Almanya ve İspanya rotasyonel bazda Patriot ve ASTER SAMP/T füze sistemleri konuşlandırmıştır (Augmentation of Turkey's Air Defence, 2016). 2015'ten itibaren İspanya Patriot Bataryası Türkiye'de bulunmaktadır (Anadolu Ajansı, 2022). Diğer taraftan ABD, Mayıs 2016'da yüksek hareket yeteneğine sahip HIMARS roket sistemlerini IŞİD ile mücadele için Türkiye'de sınır bölgesine konuşlandırmıştır (Pamuk, 2016). NATO Füze Savunma Sistemi kapsamında Malatya Kürecik'te bulunan ABD radarı 30-40 ABD personeli ile çalıştırılmaktadır.

İncirlik'e Alternatif Arayışları: Orta Doğu'da ABD'nin Kullandığı Üsler/Tesisler

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere ABD'nin özellikle 1 Mart 2003 'Tezkere krizi' sonrası İncirlik'e alternatif arayışları artmış, Suriye iç savaşının ilerleyen yıllarında özellikle Irak ve Suriye'de IŞİD'e karşı yürütülen ABD liderliğindeki harekât süresince krizin yönetimi zorlaştığından bazı hazırlıklar yapılmıştır. Diğer taraftan Türkiye ile diğer NATO üyeleri arasındaki gerginlikler, Türk üslerinin kullanımına devam edilmesi

konusunda ABD/NATO içindeki tartışmaları yoğunlaştırmıştır. Türk topraklarının ABD ve NATO varlıkları için güvenceli erişim zorlukları nedeniyle bölgede alternatif üs düzenlemelerinin araştırılması gerektiği sıklıkla dile getirilmiştir (Snyder, 2019). Diğer taraftan ABD'nin bölgedeki diğer tesislerde askeri varlığını artırarak ve ilave hazırlıklar yaparak esneklik sağladığı da dikkat çekmektedir (Al-Monitor, 2020).

ABD'nin alternatif arayışlarını değerlendirebilmek için son yıllarda İncirlik üssüne en fazla ihtiyaç duyulan dönemde (ABD liderliğindeki koalisyonun IŞİD'e karşı yoğun hava operasyonları yaptığı dönem), ABD'nin ve IŞİD ile mücadele için kurulan Koalisyonda yer alan ülkelerden hava harekâtına dahil olanların Orta Doğu'da kullandığı üsler ve tesisleri incelemek gereklidir. Koalisyon hava harekâtına katılan ülkeler sadece Türkiye'de İncirlik üssünü değil Irak, Ürdün, Katar, Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Kıbrıs ve ABD uçak gemileri dahil 18 üs, tesis ve platformu kullanmıştır (Tablo-1).

Üs/Tesis-Ülke	Konuşlanmış Askerî Sistemler	Suriye'de Rakka ve Deyri Zor'a mesafe (mil)	Pist Uzunluğu (feet)
İncirlik-Türkiye	<ul style="list-style-type: none">ABD Hava Kuvvetlerinin A-10, F-15C, F-15E, F-16, MQ-1 Predator İHA, KC-135 uçaklarıABD Deniz Piyade Komutanlığının EA-6B ve ABDDeniz Kuvvetlerinin P-3 uçaklarıDanimarka Hava Kuvvetlerinin F-16 uçaklarıSuudi Hava Kuvvetleri F-15S uçaklarıAlman Hava Kuvvetleri Tornado ve A310 MRTTuçaklarıDiğer	210	10.000
Diyarbakır-Türkiye	<ul style="list-style-type: none">ABD'nin HH-60 G arama kurtarma helikopterleriHC 130 J arama kurtarma uçakları	152	11.600
Erbil Havaalanı- Kuzey Irak	<ul style="list-style-type: none">ABD HH-60G arama kurtarma helikopterleri, MQ-1 Predator İHA, C-17 ağır nakliye uçağı, MV-22 nakliye uçağı	301	15.700 6.574
Al-yyarÜssü/İrak	<ul style="list-style-type: none">ABD'nin Musul harekâtını destekleyen unsurları	230	11.550 11.800
Bashur Havaalanı- Erbil		301	6.700
Kıbrıs AgratorÜssü	<ul style="list-style-type: none">İngiltere'nin Typhoon, Tornado, E-3, CH-47 ve Voyager bombardıman, elektronik harp, keşif vekargo uçak ve helikopterleri	354	8.999
Ürdün MuvakkafSalti Üssü	<ul style="list-style-type: none">ABD'nin F-16, MQ-1 Pradator, MQ-9 Reaper İHA'ları,Fransa'nın Mirage 2000 uçaklarıBAE F-16'larBahreyn F-16'larıBelçika F-16'larıHollanda F-16'lar	311	9.859
Ürdün H4 Üssü		240	8.136
Ürdün Kral Hüseyin Üssü		290	9.843

Ürdün PrensHasan Üssü	–	282	9,843
Kuveyt Ali Al-Salem Üssü	– ABD'nin MQ-1 predator, MQ-9 Reaper, C-17, C-130uçakları ve İHA'ları; – İtalya'nın MQ-1; – İngiltere'nin MQ-9 İHA'ları	675	9.805 9.805
Kuveyt Ahmed Al Jaber Üssü	– ABD'nin A-10, AV-8B, EA-6B, MV-22, KC-130, – Danimarka'nın F-16, Polonya'nın F-16 uçakları	708	9.843 9.843
Katar Al-UdeidÜssü	– ABD'nin B1-B, B-52H, KC-135, E-3, E-8, C-17, C-130, – İngiltere'nin RC-135 uçakları	1.045	12.303
Bahreyn Şeyh İsaÜssü	– ABD'nin F/A-18, AV-8B, P-3'leri	975	12.467
BAE Al MinhadÜssü	– Avustralya'nın F/A-18, E-7, KC-30 uçakları	950	12.960
BAE Al DhafraÜssü	– ABD'nin F-22, F-15E, KC-10, U-2, RQ-4 Global Hawk uçakları ve İHA'ları, – Fransa'nın Rafale, C-130, Atlantique 2	1.232	12.011 12.011
Basra Körfezinde ABD Uçak Gemisi	– ABD'nin F/A-18, EA-18G, E-2 uçakları	780	
Doğu Akdeniz'de ABD Uçak Gemisi	– ABD'nin F/A-18, EA-18G, E-2 uçakları	320	

Tablo 1: IŞİD'e Karşı Harekatta ABD, Koalisyon ve NATO ülkelerince Kullanılan Üsler/Tesisler (Bipartisan Policy.Center 2018; Cappello v.d. 2016, s. 22)

ABD, İncirlik ve Diyarbakır'daki askerî varlığına ilaveten, Kuzey Irak, Ürdün, Katar, Kuveyt, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde (BAE) dikkate değer oranda hava aracı bulundurmıştır. ABD, Basra Körfezi'nde ve Doğu Akdeniz'de konuşlandığı uçak gemilerinden hava harekâtını desteklemiştir. Ayrıca ABD, Kuzey Suriye'de PYD/YPG kontrolündeki bölgede mevcut hava alanlarını geliştirmeye ve kullanmaya devam etmektedir. İngiltere, temel olarak Kıbrıs'ta kendi toprağı olan Agrator üssünü kullanırken Körfez ülkelerindeki üslerden de faydalanmaktadır.

ABD, bölgede çok sayıda üssü kullanmasına karşın İncirlik'in bazı uçaklar ve harekât neveleri için avantajları bulunmaktadır. Öncelikle İncirlik, Diyarbakır ile birlikte Tablo'da sıralanan üsler içinde-Kuzey Irak'takiler dahil- Suriye'de Rakka ve Deyri Zor bölgelerine en kısa mesafededir. Bu özellik, her tür uçak için yakıt ikmali yapmadan daha fazla süre havada kalma ve sorti yapma imkânı vermektedir. Bu imkân harekât etkinliğini artırırken maliyeti düşürmektedir. ABD'nin özellikle arama- kurtarma uçak ve helikopterleri için, kısa sürede kazazedeye ulaşabilmek açısından İncirlik önemli bir avantaj sağlamaktadır. Diğer taraftan İncirlik Üssü ABD tarafından 60 yıldır kullanıldığından altyapısı gelişmiştir. Konuş yeri olarak güvenlidir ve Türkiye bölge ülkelerine göre daha istikrarlıdır. Ancak, ABD son dönemlerde İncirlik'teki ve Türkiye'deki sivil ve asker personeline karşı tehdit algılamakta, Üsse güvenceli erişimin tehlikeye girdiğini düşünmektedir.

ABD'nin İncirlik'e alternatif olarak kullanabileceğı Tablo-1'de yer alan ve Doğu Avrupa'da Romanya ve Yunanistan'da bulunan üs ve tesisler incelendiğinde tespitler şu şekildedir.

Kıbrıs adasındaki Agrator Üssü, İngiliz toprağıdır ve İngiltere tarafından 1955'ten günümüze askeri maksatlarla kullanılmaktadır. ABD bu üssü geçmişte U-2 uçuşları ile 2006'da Lübnan'dan vatandaşlarının tahliyesi için kullanmıştır. Irak'ın işgali ve Afganistan Harekâtında da bazı transferler bu üsten yapılmıştır. ABD'nin, Agrator Üssünden 2008 ve 2013 yıllarında Lübnan'daki Hizbullah'ı izlemek, Türkiye ve Kuzey Irak harekât bölgesi hakkında U-2 uçuşlarıyla istihbarat toplamak için kullandığı öne sürülmektedir (Taylor ve Leigh, 2010). Agrator'da başta hastane olmak üzere bazı tesisler/imekanlar yetersizdir (Urban, 2014), ancak kısa sürede tamamlanması mümkündür. Orta Doğu'da kritik jeopolitik noktalara İncirlik üssü ile benzer avantajlı erişim sağlayan Agrator'un pisti her türlü uçağın iniş/kalkışına uygundur. ABD açısından siyasi boyutta İncirlik'e göre daha güvenceli erişim mümkündür.

Ürdün'ün doğusunda yer alan Muvakkaf Saltı Üssü, ABD tarafından ilk defa 1996'da Irak'ta uygulanan uçuşa yasak bölgeyi korumak için kullanılmıştır. Teknik kapasitesi ABD envanterindeki her çeşit uçağın konuşlanmasına imekan vermektedir. ABD-Ürdün ikili ilişkileri geleneksel olarak iyidir. Ürdün ABD'nin NATO üyesi olamayan öncelikli müttefiklerinden biridir (Sharp, 2016). Üssün kalıcı olarak kullanılması açısından bir sakıncası, 2024 başlarında Ürdün'de bir ABD üssüne karşı yapılan ve üç askerin öldüğü İHA saldırısının (BBC Türkçe, 2024) da işaret ettiği üzere cihadist örgütlerin ve ABD karşıtı grupların belirli ölçüde eylem kapasitesi bulunmasının yarattığı güvenlik riskidir. Ancak bu tür risklerin Üssün ABD tarafından alternatif olarak tercihine engel olmadığı değerlendirilmektedir.

İncirlik'e alternatif seçenekler düşünülürken Romanya ve Yunanistan'daki ABD tesisleri de öne çıkmaktadır. Bu kapsamda öncelikle Romanya'da Mihail Kogalniceanu Havaalanı dikkat çekmektedir. ABD ile Romanya Soğuk Savaş sonrasında iyi ilişkiler yürütmektedir. 2005 yılında İki ülke arasında yapılan Anlaşma gereği ABD Romanya'da askeri varlık buldurmaya başlamıştır (CRS Report RS22577, 2007:4). ABD, 2013 yılından itibaren Romanya'nın Köstence şehrindeki Mihail Kogalniceanu Havaalanını kullanmaya başlamıştır. Başlangıçta lojistik amaçlı kullanılan havaalanının altyapısı geliştirilmiş ve F-16'lar dahil uçakların kullanımına uygun hale getirilmiştir (CRS, 2021). Tesisler 3.000 ABD askerine ev sahipliği yapabilecek kapasiteye kavuşturulmuştur (Global Security, 2024b). ABD, 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrası daimî kuvvetlerine ilaveten rotasyonel birlikler de konuşlandırmakta, Romanya'nın savunmasına destek sağladığı gibi birliklerine eğitim de vermektedir. Belli dönemlerde ABD askerlerinin sayısı artmaktadır. Havaalanının altyapı imkanları gelişmiş olmakla birlikte çatışma durumunda ileriden korunabilmesinin güçlüğü ABD için sakınca yaratmaktadır.

ABD'nin Yunanistan'daki askeri varlığı son yıllarda artmıştır. ABD 1969'dan beri faydalandığı Girit'te Souda Körfezinde yer alan deniz üssüne son yıllarda kapasite artırıcı yatırım yapmıştır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden bu yana, Souda Deniz Üssü NATO'nun ve ABD Altıncı Filosunun operasyonlarında önemli bir rol oynamaktadır (Tagle, 2023). ABD, 2014'ten beri Rusya'yı sınırlamak ve Doğu Akdeniz'de güç dengesini devam ettirmek için Yunanistan'da ilave askeri varlık buldurmaktadır. Bu kapsamda Souda Deniz Üssüne ilaveten Yunan Silahlı Kuvvetlerinin diğer tesislerinden de istifade etmekte ve altyapı geliştirilmesine destek sağlamaktadır. Bu kapsamda ABD'nin Yunanistan'da doğrudan kullandığı askeri üs ve tesis sayısının dokuza ulaştığı,

iddia edilmektedir (Sputnik, 2022). ABD'nin Yunanistan'daki tesisleri İncirlik'ten çekebileceği bir kısım kapasite için kullandığı ve ileride de kullanabileceği değerlendirilmektedir.

Kuzey Irak'ta Barzani yönetimi kontrolündeki Erbil Havaalanı nispeten güvenli bir bölgededir. Havaalanında iki pist bulunmakta olup, bu pistlerden biri 4800 metre uzunluğundadır ve dünyadaki en uzun pistlerden biridir (Old & New). Erbil Havaalanı ABD envanterindeki C-5 Galaksi ve AN-225 gibi büyük uçakların iniş ve kalkışına imkân vermektedir. Erbil Havaalanında aynı zamanda CIA tesislerinin bulunduğu ve ABD'nin arama kurtarma birliğinin konuşlandığı iddia edilmektedir (Prothero, 2014). Erbil Havaalanının ABD tarafından İncirlik'e alternatif olarak kullanılmasının önemli sakıncaları da bulunmaktadır. Öncelikle Irak Merkezi Hükümeti'nin ikna edilmesi gerekmektedir. Ayrıca havaalanındaki sivil trafik askerî maksatlarla kullanımı kısıtlayabilecek yoğunluktadır. Kuzey Irak'taki güvenlik durumu da ABD'yi endişlendirmektedir. ABD'nin Kuzey Suriye'de PYD/YPG ile ilişkisinin geleceğinin Erbil seçeneğinin karar sürecinde bu hususun yer alacağı değerlendirilmektedir.

Kuzey Irak'taki seçeneklerden biri de Erbil'in 25 mil kuzeyinde yer alan Bashur Havaalanı'dır. Havaalanı 2040 metre uzunluğunda piste sahiptir. ABD tarafından 2003 Irak işgali ve sonrasında nakliye uçakları tarafından kullanılmış, komando birliklerinin inme yeri olarak istifade edilmiştir (Schonauer, 2003). ABD Savunma Bakanlığı, 2003 yılında Bashur Havaalanını geliştirerek İncirlik'i taşıma projesi hazırlamıştır (Shanker ve Schmitt, 2003). Ancak bu proje daha sonra durdurulmuştur. ABD, 2015 yılından itibaren Bashur'u sınırlı amaçlarla kullanmaya başlamıştır. Bashur Havaalanının ABD tarafından İncirlik'e alternatif olarak kullanımı da bir taraftan Irak Merkezi Hükümeti ile uzlaşma sağlanması diğer taraftan bölgedeki güvenlik sorunları nedeniyle ABD açısından sakıncalar içermektedir.

İncirlik'e seçenek kapsamında ikincil önemde düşünülebilecek tesisler de söz konusudur. Kuzey Suriye'de ABD desteğindeki PYD/YPG ve Suriye Demokratik Güçleri (SDG)'nin kontrol ettiği geniş arazi kesimlerinde çeşitli maksatlarla kullanılabilir havaalanları bulunmaktadır. Tabka Barajının PYD/YPG tarafından ele geçirilmesiyle Tabka Havaalanı da ABD'nin askerî varlık bulunduracağı bir konuma gelmiştir. Tabka Havaalanı, Suriye rejimi tarafından geçmiş yıllarda MİG uçaklarının ana üslerinden biri olarak kullanılmıştır. IŞİD'in eline geçtikten sonra önemli oranda hasar gören havaalanı ABD tarafından Nisan 2017'de onarımı kısmen tamamlanarak kullanılmaya başlanmıştır (Al Hendi ve Babb, 2017). ABD müteakiben Tabka'yı terk etmiştir. Ancak Mayıs 2022'de tekrar asker ve teçhizat konuşlandırarak kullanmaya başlamıştır (Syria Direct, 2022). ABD'nin havaalanını lojistik maksatlarla kullanabileceği ve başta arama kurtarma helikopterleri olmak üzere bazı muharip kapasitesini konuşlandırabileceği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte havalanının üs statüsünde kullanılabilmesi için ev sahibi devlet ile anlaşma yapılması gerektiği ve bunun Suriye'deki mevcut koşullarda mümkün olmadığı kıymetlendirilmektedir.

PYD/YPG kontrolündeki arazide Kobani'de de ABD tarafından sıfırdan yapılan bir havaalanı bulunmaktadır. Bu havaalanı ABD'nin Rakka ve Deyri Zor operasyonlarında lojistik destek ve birlik nakliyatı için kullanılmıştır. Havaalanı C-17 ve C-130 nakliye uçakları inişine müsaittir (Al Hendi ve Babb, 2017). Bölgede diğer bir havaalanı

Rimelan'deki Abu Hajar'dır. PYD/YPG tarafından iki yıl önce onarılan havaalanının pisti iki kat uzunluğa çıkarılmış ve nakliye uçakları için sıklıkla kullanılmıştır. Bu havaalanları kendi başlarına İncirlik'e alternatif oluşturmamakla birlikte, başta Kuzey Irak, Ürdün ve Kıbrıs'taki havaalanlarını takviye edici değer taşımaktadır.

ABD'nin bölgede kullandığı diğer üsler ve kendi uçak gemileri İncirlik'te bulunan uzun menzilli uçakların konuşlanması için uygun alternatif oluştururken kısa ve orta menzilli uçaklarda ve özellikle arama kurtarma uçak ve helikopterlerine arzu edilen kriterleri sağlamadığı düşünülmektedir.

Yukarıdaki incelemeler bağlamında ABD için üç seçenek öne çıkmaktadır; 1) İncirlik'i askeri varlığını azaltarak kullanmaya devam etmek; 2) İncirlik'i aynı şekilde kullanmaya devam etmek, 3) İncirlik'i boşaltmak.

Birinci seçenek bağlamında İncirlik'ten çekilen uçak ve sistemleri Kıbrıs'ta Agrator, Ürdün Muvaffak Saltı ve Erbil Havaalanına paylaştırılabilir. Bu kapsamda Kürecik'teki NATO'ya tahsisli radar ile Diyarbakır'da ve İncirlik'te arama kurtarma uçak ve helikopterleri, Suriye'de ABD özel kuvvetlerini destekleyen A-10 ve benzeri uçakların Türkiye'de konuşlanmaya devam etmesinin tercih edilmesi muhtemeldir. ABD kısa dönemde İncirlik'teki unsurlarının rotasyonlarıyla paralel olarak istihbarat, gözetleme ve keşif uçakları ile yakıt ikmal uçaklarını Kıbrıs'ta Agrator ve Ürdün'de Muvakkaf Saltı üslerine taşıyabilir. Reaper ve Predator gibi İHA'ların ise Suriye harekât alanına kısa mesafesinden dolayı Muvakkaf Saltı'ya konuşlandırılması muhtemeldir. Agrator Üssünün güvenlik ve siyasi uzlaşılığın kolaylığından dolayı ABD'nin KC-135 yakıt ikmal, C-17 ve C-130 nakliye ile P-3 ve P-8 uçaklarına ev sahipliği yapması muhtemeldir. ABD, bu hareket tarzında taktik uçak ve helikopterleri Kuzey Irak'ta Erbil ve Bushar havaalanlarına güvenlik risklerine karşı tedbir olarak konuşlandırabilir. Ayrıca Kuzey Suriye'deki PYD/YPG kontrolündeki havaalanlarını artan bir şekilde lojistik ve harekât alanı içi kuvvet takviyesi maksatlarıyla kullanmaya devam edebilir. Gerçekte ABD birinci seçeneği bir süredir uygulamaktadır. ABD, IŞİD'e karşı harekâta başladığından günümüze kadar İncirlik dışındaki üslerden, Irak ve Suriye içindeki uygun havaalanlarından önemli ölçüde faydalanmaktadır. Bu seçeneğin ABD açısından siyasi zorlukları azdır. Türkiye ile bağ tamamen kesilmediğinden ABD için daha rasyoneldir.

İkinci seçenek, ABD'nin Türkiye'ye güvenceler ve bazı alanlarda taviz vererek ikna etmeye çalışması veya ABD'nin İncirlik'ten çekileceği algısı yaratılarak mevcut kullanım şekline daha fazla tavizler alınmaya çalışılıp mevcut durumun devamıdır. Türkiye'de de bu tür beklenti olmakla birlikte başta Suriye ve Irak harekât alanındaki gelişmeler olmak üzere iki ülke arasındaki siyasi güvensizlik ve Türkiye'deki kamuoyu duyarlılığı bu seçeneği kabul edilebilir olmaktan çıkarmaktadır.

ABD için üçüncü seçenek, İncirlik'i tamamen boşaltmak, Kuzey Irak'ta Erbil ve Bashur'da yeni üs kurmak, Suriye krizi devam ettiği sürece bazı unsurları PYD/YPG bölgesinde bulundurmadır. İncirlik Üssü'nü kapatmanın, sancılarla devam ettirilen Türk-Amerikan ilişkileri üzerindeki olumsuz psikolojik etkisinin neden olacağı sonuçlar ABD için ilave bir maliyet yaratacaktır. Bu hareket tarzının benimsenmesi, ABD'nin Türkiye'deki nükleer silahların depolarını boşaltması ve Kürecik'teki radarın kaldırılması konularını Türk kamuoyunun gündemine taşıyabilecektir. ABD'nin Soğuk Savaş'ın ardından Avrupalı müttefiklerinden çekmek zorunda kaldığı bu kapsamdaki silah ve

sistemlerin adından, Türkiye'deki imkânlardan vazgeçmesi rasyonel bir hareket tarzı olarak görülmemekle birlikte imkânsız değildir.

ABD'nin yukarıdaki seçeneklerini mukayese ederken dikkate alınması gerekli temel hususlar; ABD'nin Rusya ve İran'ın dengelenmesi ve çevrenmesi için Türkiye'ye ihtiyacının devam ettiği gerçeği, Türkiye'nin NATO'nun doğu kenarındaki tampon konumuna duyulan ihtiyaç ve NATO Füze Savunma Sistemi radarına daha uygun yer bulabilme düşüncesi olarak öne çıkmaktadır. Diğer taraftan İncirlik'teki nükleer silahların ABD'nin Türkiye ile birlikte nükleer İran'dan tehdit algılayan başta Suudi Arabistan olmak üzere diğer bölge ülkelerine güvencesinin sembolü olarak muhafazası gereğinin ve bunun yanında, Türkiye ve Suudi Arabistan'ı nükleer silah edinmeye yönelmekten alıkoyma düşüncesinin de dikkate alınması gereken faktörler olduğu düşünülmektedir.

Sonuç

Bu makalede İncirlik'in Türkiye-ABD ilişkilerindeki tarihsel konumu irdelenmekte, günümüzde ABD için değeri sorgulanmakta ve ABD'nin alternatif arayışları değerlendirilmektedir. Makale İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden başlayarak günümüze kadar uzanan yaklaşık 80 yıllık dönemi kapsamaktadır. Makalede; (1) ABD'nin denizaşırı üs politikası nasıl bir seyir izlemiş ve değişimde hangi faktörler etkili olmuştur? (2) ABD açısından İncirlik'in dönemsel değeri nasıl tanımlanabilir? ABD için Orta Doğu'da İncirlik'e alternatif üsler mevcut mudur? (3) ABD'nin İncirlik'in geleceği ile ilgili muhtemel hareket tarzları nelerdir? şeklinde ifade edilen üç araştırma sorusunun yanıtları aranmıştır.

ABD'nin farklı dönemlerde denizaşırı üslerini gözden geçirmesine, yabancı üsleri korumanın yüksek maliyeti, bazı üsleri gereksiz kılan askeri-teknolojik ilerleme, bazılarında ABD askeri varlığına karşı artan direnç ve ulusal egemenlik konusunda kamuoyunun kaygısı, müttefiklerin ve dost hükümetlerin gelişmiş yetenekleri ve değişen siyasi ortam katkıda bulunmuştur. Bu faktörlerin etkisi Soğuk Savaş'ın ve 1991 Körfez Savaşı'nın sona ermesinin ardından daha etkili olmuş ve ABD, kuvvet yapısını gözden geçirirken denizaşırı üslerini de mercek altına almıştır. ABD denizaşırı üslerinin yeniden düzenlenmesinde; 1) Gelecekteki krizlerin ve çatışmaların belirsizliğine bağlı olarak askeri kuvvetlerin esnek kullanımına imkan verecek konuşlanma ihtiyacı, 2) Üs altyapısının çok büyük, maliyetli ve hantal hale gelmesi ve aşırı genişleyen ABD kuvvetlerinin yurtdışındaki varlıklarının azaltılması gereği; 3) Avrupa'daki silahlı kuvvetlerin, Asya veya Afrika'daki mevcut ve öngörülen çatışmalardan uzak olması nedeniyle yer ve sayılarının düzenlenmesi zorunluluğu; 4) ABD askeri personelinin güvenliğini artırma, yerel halkla sürtüşmeyi önleme ve askeri personelin yaşam kalitesini iyileştirme gerekliliği öne çıkmıştır. Bu faktörler arasında, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve 2000'li yıllarda Asya-Pasifik bölgesinin yeni yükselen güçler ve jeopolitik gerilimler nedeniyle öncelik alması da dikkat çekicidir. ABD jeopolitik ağırlık merkezini bu bölgeye yöneitmeye başlamış ve 2010'dan sonra Orta Doğu'dan da kuvvet azaltarak çabalarını artırmıştır. ABD'nin son dönem kararlarında Rusya-Ukrayna savaşının Avrupa'da güvenlik algısını değiştirmesi ve nükleer silahların kullanımının endişe yaratması da etkili olmaktadır.

Soğuk Savaş yıllarından günümüze başta İncirlik olmak üzere Türkiye'deki üsler ABD'nin Orta Doğu ve küresel politikaları açısından önemli olmuştur. Soğuk Savaş

sonrası üslerin sayısında ve ABD askeri varlığında azaltmaya gidilirken İncirlik önemini korumuştur. Bununla birlikte ABD ve Türkiye arasında 2000'lerde başlayan siyasi-askeri krizler İncirlik Üssünün geleceği tartışmalarını da başlatmıştır. ABD, özellikle 1 Mart 2003 'Tezkere krizi' sonrası İncirlik'e alternatif arayışlarını artırmış, diğer taraftan Türkiye ile diğer NATO üyeleri arasındaki gerginlikler, Türk üslerinin kullanımına devam edilmesi konusunda ABD/NATO içindeki tartışmaları yoğunlaştırmıştır.

İncirlik üzerine yapılan tartışmalarda ABD için üç seçenek öne çıkmaktadır; 1) İncirlik'i askeri varlığını azaltarak kullanmaya devam etmek; 2) İncirlik'i aynı şekilde kullanmaya devam etmek, 3) İncirlik'i boşaltmak. Yapılan mukayese birinci seçeneği öne çıkarmaktadır. Bu seçenek bağlamında İncirlik'ten çekilen uçak ve sistemler Kıbrıs'ta Agrator, Ürdün Muvaffak Saltı ve Erbil Havaalanına paylaşılabilir. Gerçekte ABD birinci seçeneği bir süredir uygulamaktadır. ABD, IŞİD'e karşı harekâta başladığından günümüze kadar İncirlik dışındaki üslerden, Irak ve Suriye içindeki uygun havaalanlarından önemli ölçüde faydalanmaktadır. Bu seçeneğin ABD açısından siyasi zorlukları azdır. Türkiye ile bağ tamamen kesilmediğinden ABD için daha rasyoneldir.

ABD'nin yukarıdaki seçeneklerini mukayese ederken dikkate alınması gerekli temel hususlar; ABD'nin Rusya ve İran'ın dengelenmesi ve çevrelenmesi için Türkiye'ye ihtiyacının devam ettiği gerçeği, Türkiye'nin NATO'nun doğu kenarındaki tampon konumuna duyulan ihtiyaç ve NATO Füze Savunma Sistemi radarına daha uygun yer bulabilme düşüncesi olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca ABD için alternatif olarak tartışılan yerlerin NATO toprakları dışında olduğunu, dolayısıyla ABD'nin ve NATO üyesi Avrupa ülkelerinin NATO görevleriyle ilişkili ihtiyaçlarının karşılanmasında uygun seçenek olmayacağı dikkate alınmalıdır. Sonuç olarak, ABD'nin önümüzdeki süreçte aşamalı olarak birinci seçeneği uygulayacağı, İncirlik'te nispeten az sayıda askerî sistem bırakacağı ve Üsse bağımlılığını azaltacağı, Türkiye'de Kürecik Radarını ve nükleer silahları muhafaza etmek isteyeceği mütalaa edilmektedir.

Kaynaklar

ABD Savunma Bakanlığı. (2024). *DOD Askeri ve İlgili Terimler Sözlüğü*, <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/doddic/>

Agreement for Cooperation on Defense and Economy Between the Government of the United States of America and of the Republic of Turkey. (1980). <http://photos.state.gov/libraries/turkey/461177/pdf/32t3323.pdf>

Al-Monitor. (2020). *Pentagon pushes back on claim that US to leave Turkey's Incirlik base*, <https://www.al-monitor.com/originals/2020/09/incirlik-turkey-airbase-pentagon-cyprus.html>

Al Hendi, A. ve Babb, C. (2017). *US-led Coalition Boosting Airfield Capabilities in Syria*, *Voice of America*, <http://www.voanews.com/a/us-led-coalition-increasing-airfield-capabilities-in-syria/3791891.html>

Anadolu Ajansı. (2022). *Spain to continue its Patriot missile defense support to Türkiye*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/spain-to-continue-its-patriot-missile-defense-support-to-turkiye/2736736>

- Armaoğlu, F. (1991). *Belgelerle Türk Amerikan Münasebetleri (Açıklamalı)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ATSD (AE) AND CG W4, (1978). *History of the Custody and Deployment of Nuclear Weapons July 1945 Through September 1977, Top Secret, Excised copy, Excerpt*, National Security Archive, <https://nsarchive.gwu.edu/document/19675-national-security-archive-doc-01-office>
- Augmentation of Turkey's Air Defence. (2016). *North Atlantic Treaty Organization, Public Policy Division*, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160704_1607-factsheet-patriot_en.pdf)
- BBC Türkçe. (2017a). *İncirlik Üssü: ABD ile gerilimin merkezindeki askeri hava üssü hakkında neler biliniyor?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38521914>
- BBC Türkçe. (2017b). *Reuters: Türkiye, Alman milletvekillerinin Konya'daki NATO üssünü ziyaretine izin vermedi.* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40609597>
- BBC Türkçe. (2024). *ABD Dışişleri Bakanı Blinken: Ürdün'deki saldırıya vereceğimiz yanıt bizim seçtiğimiz yer ve zamanda olacak*, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c29k30xw7r2o>
- Bell, A. ve B. Loehrke. (2009). The status of U.S. nuclear weapons in Turkey, *Bulletin of the Atomic Scientists*, <http://thebulletin.org/status-us-nuclear-weapons-turkey>
- Bipartisan Policy Center. (2018). *The Alternatives to Incirlik*. <https://bipartisanpolicy.org/incirlik-alternative-airbase/>
- Blaker, J. (1990). *United States Overseas Basing*, New York: Praeger.
- Bölme, S.M. (2007). The Politics of Incirlik Air Base, *Insight Turkey*, 9 (3): 82-91.
- Cappello, J., Megahan, P., Hannah, J. ve Schanzer, J. (2016). Covering the Bases Reassessing U.S. Military Deployments in Turkey After the July 2016 Attempted Coup d'État, *Foundation for Defence of Democracies*, <https://www.fdd.org/analysis/2016/08/25/covering-the-bases/>
- Cloud, D. S. (2007). "Military Seeks Alternatives in Case Turkey Limits Access", *The New York Times*, http://www.nytimes.com/2007/10/12/world/europe/12military.html?_r=0
- Cooley, A. (2008). *Base Politics Democratic Change and the U.S. Military Overseas*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- CRS Report RL31794. (2003) *Iraq: Turkey, the Deployment of U.S. Forces, and Related Issues*, <https://www.everycrsreport.com/reports/RL31794.html>
- CRS Report RS22577. (2007). *Romania: Background and Current Issues*, https://www.everycrsreport.com/files/20070712_RS22577_77a7ac372723055a7d71a09ec50f75b28c8f2492.pdf
- CRS Report. (2021). *Romania: An Overview*, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11801/2>

- Duke, S. (1989). *United States Military Forces and Installations in Europe*, New York: Oxford University Press.
- Erkus, S. (2015). Turkey, US agree on deployment of armed drones to Incirlik Airbase, Hurriyet Daily News, <https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-us-agree-on-deployment-of-armed-drones-to-incirlik-airbase-80202>
- Frederick, B., S. Watts, M. Lane, A. Doll, A. L. Rhoades, M. Smith. (2020). *Understanding the Deterrent Impact of U.S. Overseas Forces*, Santa Monica, Calif: Rand Corporation.
- Global Security. (2024a). *Introduction: US military facilities*, <http://www.globalsecurity.org/military/facility/intro.htm>
- Global Security. (2024b). Mihail Kogalniceanu (MK) Air Base, Romania, <https://www.globalsecurity.org/military/facility/mihail-kogalniceanu.htm>
- Güvenç, S. (2015). NATO'nun Evrimi ve Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları, *Uluslararası İlişkiler*, 12 (45): 101-119.
- Habertürk. (2024). *İncirlik Üssü*, <https://www.haberturk.com/yer/incirlik-hava-ussu>
- Haberman, C. (1991). War in the Gulf: Turkey; Turkey's Role in Air Assault Sets Off Fear of Retaliation, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/1991/01/20/world/war-in-the-gulf-turkey-turkey-s-role-in-air-assault-sets-off-fear-of-retaliation.html>
- Harkavy, R. H. (1989). *Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence*, Oxford: Oxford University Press.
- Harris, G. (1972). *Troubled Alliance: Turkish-American Problems in Historical Perspective, 1945–1971*. Washington, DC: ACE-Hoover Policy Studies.
- Holmes, A.A. (2014). *Social Unrest and American Military Bases in Turkey and Germany since 1945*. Cambridge University Press.
- İzmir, B. (2017). İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi. *Humanitas*, 5(10): 177-192.
- Johnson, C. (2004). America's empire of bases, *Global Policy Forum*, <http://www.globalpolicy.org/empire/intervention/2004/01bases.htm>.
- Jones, J. L. (2004). *US Marine Corps Commander, United States European Command, Testimony before the Senate Armed Services Committee*, <http://www.defenselink.mil/DODgc/olc/docs/test04-09-23Jones.pdf>.
- Joyce, M. (2005). American base closures in Europe: stalled, but inevitable, *RUSI Newsbrief*, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/rusi-newsbrief/american-base-closures-in-europe-stalled-but-inevitable>.
- Kane, T. (2016) The Decline of American Engagement: Patterns in US Troop Deployments, *Hoover Institution Economics Working Paper 16101*, <https://www.hoover.org/research/decline-american-engagement-patterns-us-troop-deployments>

- Kıyanç, S. (2020). Soğuk Savaş Yıllarında Türkiye’deki ABD Üs ve Tesisleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 36(101): 203-252.
- Laskowski, Z. (2007). Foreign Military Bases in Eurasia, *SIPRI Policy Paper No. 18*. <https://www.sipri.org/publications/2007/sipri-policy-papers/foreign-military-bases-eurasia>
- Mehta, A. (2014). Experts: As Operation Continues, ISR Demand to Grow in Syria, *Defense News*, 27 Eylül 2014.
- OLD&NEW. (2014). *Erbil International Airport*, http://erbilairport.com/ABUT01/F_ABUT01_02_05.aspx
- Operation Northern Watch. (2006). *US Air Force, 39th Air Base Wing Public Affairs*, <http://www.incirlik.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/300859/operation-northern-watch-history>
- Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası Cilt-1*. Ankara: İletişim.
- Orhan, O. (2016). Rakka operasyonu: Aktörler ve hedefler, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/rakka-operasyonu-aktorler-ve-hedefler-/681864>
- Özgül, L. (2017). *U-2 Casus Uçağı ve 1960 yılında yaşanan ABD-SSCB casusluk krizi, Muharebe Tarihi*, <https://www.muharebetarihi.com/u-2-casus-ucagi-ve-1960-yilinda-yasanan-abd-sscb-casusluk-krizi/>
- Pamuk, H. (2016). Turkish minister says U.S. to deploy rocket launchers near Syrian border, *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/uk-mideast-crisis-syria-turkey-usa-idUKKCN0XN11Q/>
- Prothero, M. (2014). Expansion of ‘secret’ facility in suggests closer U.S.-Kurd ties, *Miami Herald*, <https://www.miamiherald.com/latest-news/article1975193.html>
- Rojas, Y. (2014). *Ellsworth Successfully Validates Base’s Long-range Strike Capability*, <http://www.pacaf.af.mil/News/Article-Display/Article/591360/ellsworth-successfully-validates-bases-long-range-strike-capability/>.
- Ross, S. T. (2002). *American War Plans 1890–1939*, London: Frank Cass.
- Sandars, C. T. (2000). *America’s Overseas Garrisons: The Leasehold Empire*. New York: Oxford University Press.
- Sauer, T. ve B. V. Der Zwaan. (2011). U.S. Tactical Nuclear Weapons in Europe After NATO’s Lisbon Summit: Why Their Withdrawal is Desirable and Feasible, *Cambridge: Belfer Center for Science and International Affairs*, <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/us-tactical-nuclearweapons-in-europe.pdf>
- Schonauer, S. (2003). Iraq war: Unstoppable force from the air helped pave the way to quick victory, *Stars and Stripes*, <https://www.stripes.com/news/iraq-war-unstoppable-force-from-the-air-helped-pave-way-to-quick-victory-1.6040?=&subcategory=484%7CGolf>
- Shanker, T. ve Schmitt, E. (2003). “Pentagon Expects Long-Term Access to Four Key Bases in Iraq”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2003/04/20/world/nation-war-strategic-shift-pentagon-expects-long-term-access-key-iraq-bases.html>

Sharp, J. (2016). Jordan: Background and U.S. Relations, *CRS Report RL33546*, <http://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33546.pdf>

Sly, L. ve Deyoung, K. (2015). Turkey agrees to allow U.S. military to use its base to attack Islamic State, *The Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/turkey-agrees-to-allow-us-military-to-use-its-base-to-attack-islamic-state/2015/07/23/317f23aa-3164-11e5-a879-213078d03dd3_story.html

Snyder, X. (2019). Beyond Incirlik, *Geopolitical Futures*, <https://geopoliticalfutures.com/beyond-incirlik/>

Sputnik Türkiye. (2022). *ABD'nin askeri yığınak yaptığı Dedeoğaç neden önemli, hedefte Rusya mı Türkiye mi var?*. <https://sputniknews.com.tr/20221109/abdnin-askeri-yiginak-yaptigi-dedeoagac-neden-onemli-hedefte-rusya-mi-turkiye-mi-var--1063245722.html>

Stein, A. (2016). Nuclear Weapons in Turkey are Destabilizing, But Not for the Reasons You Think, *War on the Rocks*, <http://warontherocks.com/2016/07/nuclear-weapons-in-turkey-are-destabilizing-but-not-for-the-reason-you-think/>

Stevenson, J. (2022). *Overseas Bases and US Strategy: Optimising America's Military Footprint*, Milton Park-Abingdon: Routledge.

Sunar, I. ve Sayarı. S. (1986). Democracy in Turkey: Problems and Prospects. G. O'Donnell, P. Schmitter, L.Whitehead (der.), *Transitions from Authoritarian Rule: Southern Europe*, (165–86). Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Suter, T. C. (1983). Base rights agreements, *Air University Review*. <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureiew/1983/jul-aug/suter.html>

Syria Direct. (2022). *Military and civilian sources: US forces redeploy to former positions in northeastern Syria*, <https://syriadirect.org/military-and-civilian-sources-us-forces-redeploy-to-former-positions-in-northeastern-syria/>

Tagle, S. (2023). Amid regional instability, the oldest US military installation in Greece gets an upgrade, *The Institute of Current World Affairs*, <https://www.icwa.org/us-military-greece-upgrade/>

Taylor, R. N., Leigh, D. (2010). UK overruled on Lebanon spy flights from Cyprus, *Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2010/dec/01/wikileaks-cables-cyprus-rendition-torture>

Tias 2621. (1952). *United States Treaties and Other International Agreements, Turkey Mutual Security*,” <https://tile.loc.gov/storage-services/service/l1/lltreaties//lltreaties-3-4/lltreaties-3-4.pdf>

Tilghman, A. (2015). U.S. footprint expands at Turkey's Incirlik Air Base, *Military Times*. <https://www.militarytimes.com/2015/12/15/u-s-footprint-expands-at-turkey-s-incirlik-air-base/>

Trevithick, J. (2019). Docs Show US to Massively Expand Footprint at Jordanian Air Base amid Spats with Turkey, Iraq, *the Drive*, <https://www.twz.com/25955/docs-show-us-to-massively-expand-footprint-at-jordanian-air-base-amid-spats-with-turkey-iraq>

Urban, M. (2014). Morale poor' among UK crews at RAF Akrotiri, Cyprus, *Bbc News*, <http://www.bbc.com/news/uk-30338659>

U.S. Air Force, 39th Air Base Wing Historian, (2013). Incirlik Air Base History. <http://www.incirlik.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/300814/incirlik-air-base-history>

US Congressional Budget Office. (2004). Options for changing the Army's overseas basing, <http://www.cbo.gov/showdoc.cfm?index=5415&sequence=0> US Department of Defense, (2004). Strengthening US Global Defense Posture, https://www.dmzhawaii.org/wp-content/uploads/2008/12/global_posture.pdf

US Department of Defense. (2006). Base structure report: fiscal year 2006 baseline', http://www.acq.osd.mil/ie/irm/irm_library/BSR2006Baseline.pdf

US General Comptroller Report. (1982). The Defense And Economic Cooperation Agreement-U.S. Interests And Turkish Needs, <http://www.gao.gov/products/ID-82-31>

Vine, D. (2015a). *The United States Probably Has More Foreign Military Bases Than Any Other People, Nation, or Empire in History*, *Nation*, <https://www.thenation.com/article/world/the-united-states-probably-has-more-foreign-military-bases-than-any-other-people-nation-or-empire-in-history/>

Vine, D. (2015b) *Base Nation: How US Military Bases Abroad Harm America and the World*, New York: Metropolitan Books/Henry Holt.

Wilkening, D. (2019). Hypersonic Weapons and Strategic Stability, *Survival: Global Politics and Strategy*, 61 (5): 129-148.

Yeni Akit. (2021). *İncirlik Üssü ne zaman açıldı? İncirlik Üssünü kim açtı? İncirlik Üssü kapatıldı mı?*. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/incirlik-ussu-ne-zaman-acildi-incirlik-ussunu-kim-acti-incirlik-ussu-kapatildi-mi-1523000.html>

Zanotti, J. (2015). Turkey: Background and U.S. Relations, *Congressional Research Service*, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R41368.pdf>

Structured Abstract

While the USA was transforming into a global power during and after the Second World War, it saw overseas military bases as one of the main components of its nuclear and conventional deterrence, its ability to project military power and exert political influence, and reviewed its base policy in line with periodically emerging domestic and foreign political developments and geopolitical competition. During the review, some bases were closed while new ones were opened. Benefit-cost analyses, military-technological progress, increasing resistance to the US military presence in other countries, and the developing capacities of allies were also effective in such decisions.

The bases in Türkiye had an important place in US base policy during the Cold War period, and Incirlik had a special value among the bases. Incirlik, which has value in Türkiye-USA and Türkiye-NATO relations, maintained its importance during the Cold War and in the Afghanistan and Iraq crises after the Cold War. However, as US-Turkish bilateral relations fluctuated and deteriorated in the post-2010 period, Incirlik was at the center of discussions. A significant part of the political-military decision-makers and the public in Türkiye accept that Incirlik is still of vital importance for the USA and believe that it should be used as leverage in problematic areas of bilateral relations and even that the base should be completely closed to US use. Similar discussions have continued in US circles, and various options have been analyzed.

In this article, Incirlik's historical position in Türkiye-US relations is examined, its present value for the USA is questioned, and the USA's search for alternatives is evaluated. In the article, the answers to the three research questions are searched: (1) What course did the US's overseas base policy follow, and what factors were effective in the change? (2) How can the periodic value of Incirlik be defined for the USA? Are there alternative bases to Incirlik in the Middle East? (3) What are the possible courses of action of the USA regarding the future of Incirlik?

Following the end of the Cold War and the 1991 Gulf War, the USA also scrutinized its overseas bases while reviewing its force structure. In the reorganization of US overseas bases: 1) the need for deployment that will allow flexible use of military forces depending on the uncertainty of future crises and conflicts; 2) the base infrastructure has become too large, costly, and cumbersome; and the need to reduce the presence of over-expanded US forces abroad; 3) the necessity of regulating the location and numbers of the armed forces in Europe due to their remoteness from current and anticipated conflicts in Asia or Africa; 4) the need to increase the security of US military personnel, prevent conflict with the local population, and improve the quality of life of military personnel has come to the fore. Among these factors, it is also noteworthy that the end of the Cold War and the Asia-Pacific region took priority in the 2000s due to new rising powers and geopolitical tensions. The USA began to direct its geopolitical center of gravity to this region, and after 2010, it increased its efforts by reducing its forces in the Middle East.

Since the Cold War years, bases in Türkiye, especially Incirlik, have been important for the US Middle East and global politics. While the number of bases and US military presence were reduced after the Cold War, Incirlik has maintained its importance. However, the political-military crises between the USA and Türkiye that started in the 2000s also initiated discussions about the future of Incirlik Base. The USA increased its

search for alternatives to Incirlik, especially after the "Tezkere Crisis" of March 1, 2003, and as the management of the crisis became difficult in the later years of the Syrian civil war, especially during the US-led operation against ISIS in Iraq and Syria, some alternative preparations were made for Incirlik.

In the post-Cold War period, the USA used many air and sea ports in the Middle East, Eastern Mediterranean, and Eastern Europe, including Incirlik. Among these bases, Agrator Base in Cyprus and Muvaffak Salti in Jordan stand out with their infrastructure and secure access opportunities. Recently, the USA has been using various facilities in northern Iraq, especially Erbil Airport, for military purposes. Similarly, the USA has built new facilities in northern Syria under the control of PYD/YPG. In addition, the USA has developed air and naval bases in Romania and Greece.

In this context, three options for the future of Incirlik stand out for the USA; 1) continuing to use Incirlik by reducing its military presence; 2) continuing to use Incirlik in the same way; and 3) evacuating Incirlik. The comparison highlights the first option. In the context of this option, aircraft and systems withdrawn from Incirlik can be shared between Agrator in Cyprus, Muvaffak Salti in Jordan, and Erbil Airport. The USA has been implementing the first option for some time. Since the start of the operation against ISIS, the USA has been making significant use of bases outside Incirlik and convenient airports in Iraq and Syria. This option has a few political difficulties for the United States. It is more rational for the USA since the ties with Türkiye are not completely cut off.

The consequences of completely closing Incirlik Base on the painfully ongoing Turkish-American relations will create an additional cost for the United States. Adopting this course of action could bring the issues of the USA emptying its nuclear weapons warehouses in Türkiye and the removal of the radar in Kürecik to the attention of the Turkish public. Although it is not considered a rational course of action, the USA can give up the weapons and systems in this scope, which it had to withdraw from its European allies after the Cold War, and the opportunities in Türkiye. The main points to consider when comparing the above options of the USA are; the fact that the USA continues to need Türkiye to balance and contain Russia and Iran stands out as the need for Türkiye's buffer position on the eastern edge of NATO and the idea of finding a more suitable place for the NATO Missile Defense System radar.